

2012011008390717001

विदर्भातीम् अनिवैषीत् भूमिधारी (भोगवटादार
वर्म-२) शेतक-वांना भूमीस्वामी (भोगवटादार
वर्म-२) मध्ये परावर्तीति करप्यावाक्यत्

आकृति एवं वन विभाग

शासन परिपत्रक क्रमांक जर्मीन १२/२०११/प.क १८०/ज-१

मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२

दिनांक: २ जानवारी १९१३

प्रस्तावना :-

विद्भांतील अमरावती या नागपूर या महसूली विभागातील नागपूर विभागात समाविष्ट असलेले जिल्हे व अमरावती गिल्हातील भेळघाट हा भाग तसेच अन्य काही भाग तस्कालोन मध्यप्रदेश राज्यात समाविष्ट होते. या भागात तस्कालोन मध्य प्रदेश जमीन महसूल संहितेन्यथे शेतोसाठी देण्यात आलेली शेत जमीन भूमीधारी या प्रदेशात समाविष्ट करण्यात आली होती. तसेच, अकृषिक क्षमता असलेल्या जमिनीचा नझूल जमीनीमध्ये समावेश करण्यात आला होता. त्यामुळे या भूमीधारी या नझूल जमिनी हे स्वतंत्र प्रदेश आहेत. विद्भांतील अनिवैधीत भूमीधारी (भोगवटादार वर्ग-२) व्यक्तींना भूमीस्वामी (भोगवटादार वर्ग-१) संबंधात समाविष्ट होण्याची इच्छा असेल तर यावाचत महाराष्ट्र जमीन महसूल (विविक्षित भूमीधारकांना भोगवटादार वर्ग-१ मध्ये अंतर्भाव करण्यासाठी परवानगी देण्याचाबद) नियम १९६८ नुसार विशिष्ट भूमीधारकांना भोगवटादार वर्ग-१ मध्ये अंतर्भाव करण्यासाठी परवानगी देण्यात येते. तसेच महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता १९६६ च्या कलम २९ (२) (सी) नुसार मध्यप्रदेश जमीन महसूल अधिनियम १९५४ अन्वये महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता १९६६ अंमलात येण्यापूर्वी मिळालेली जमीन ही हस्तांतरणीय असून तिथी विक्री करण्यास निवैध नाही. तसेच सदर जमीन शेतसान्याच्या तीनपट रक्कम भरून वर्ग-१ मध्ये परावर्तीत करण्याची तरतुद आहे. परंतु अद्यापहो बहुतांशी प्रकरणांमध्ये अनिवैधीत भूमीधारी प्रदेशातून भूमीस्वामी प्रदेशात संबंधित रूपांतर करणे शिस्तलक आहे. सवय यरील पास्वर्बभूमियर पुढील प्रमाणे कायवंचाही करण्याचाबद निर्णय घेतला आहे :-

शासन परिपत्रक २-

महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता १९६६ चा कलम २१ (२) नुसार भविष्येथीत भूमीधारी प्रवर्गातून भूमीस्थापी प्रवर्गांत समाविष्ट करण्याची तरतुद आहे. त्याबाबतची कायंवाही महाराष्ट्र जमीन महसूल (विविधित भूमीधारकांना भोगवटादार वर्ग -१ मध्ये अंतभाब करण्यासाठी परवानगी देण्याबाबत) नियम १९६८ मध्ये विशद केली आहे. त्यानुसार पुढीलप्रमाणे कायंवाही करण्यात याची :-

विभागीय आयुक्त अमरायती व नागपूर आणी संवैधिस जिल्हाधिकारी यांनी गमनस्व अभियानांतर्गत या प्रकरणी विशेष मंहिम हाती घ्यल्यो. ही मंहिम मंडळ स्तरावरून राबविष्यात यावी. या मंहिमेकरीता संबंधित मंडळ अधिकारी यांना नोंडल अधिकारी म्हणून घोषीत करण्यात यावे. प्रत्येक आठवड्यात किमान दोन गावे या प्रमाणे कायंक्रमाची आखणी करून, कायंक्रम राबविष्यात यावा. कायंक्रमाचे येळापत्रक तयार करून त्यास आवश्यक प्रसिद्धी देण्यात यावी. त्याकरीता स्थानिक वृतपत्रे, रेडओ, केबल टिळ्ही, इत्यादी भाष्यमांचा व्यापर करण्यात यावा. तसेच या कायंक्रमांच्या प्रभावी अंमलचजावणीसाठी स्वयंसेवा संस्था, स्थानिक कायंकर्ते व लोकप्रतिनिधीचे सहकाऱ्यं घेण्यात यावे. सर्व साधारणपणे कायंक्रम राबविष्यासाठी पुढील रूपरेषेप्रमाणे कायंवाही करावी.

(१) कार्यक्रमाची पूर्व तयारी :-

(अ) गावनिहाय अनिवार्य भूमिधारी वर्ग-२ या धारणाधिकाराने धारण केलेल्या जमिनीचा तपशिल दर्शविणारी यादी तयार करावो. सदर काम ३ दिवसात पूर्ण करण्यात यावे. (यादीचा नमूना संलग्न)

(व) उपरोक्त यादी नुसार संबंधित खातेदाराशी व्यक्तीश: संपर्क साधून विहित नमून्यातील अर्ज भरून घेणे त्याचप्रमाणे अर्जासोबत आवश्यक कागदपत्रे पुरविण्यात यावी. सदर कायद्याही १० दिवसात पूर्ण करण्यात यावी.

(२) प्रत्यक्ष गावनिहाय शिवीर भरविणे :-

शिवीराच्या दिक्षी संबंधित अर्जदारांकडून अर्ज तसेच आवश्यक कागदपत्रे जमा करून घ्यावी, तसेच प्रत्येक अर्जांच्या अनुषंगाने उद्घोषणा जारी करणे. त्याचप्रमाणे अर्जदारास सुनावणी देऊन लेखी जावा एकमणी दाखल करून घेणे. घटाराष्ट्र जमीन महसूल (विधिक्षित भूमीधारकांना भोगवटादार तर्ग -१ मध्ये अंतर्भूत करण्यासाठी घरवानांनी देण्यावाक्त) नियम १९६८ मधील नियम- ३ मधील विहीत नमूना आ मध्ये उद्घोषणा प्रसिद्ध करावी.

(१) प्राप्त प्रकरणांवरील कायद्याही :-

(अ) मंडळ अधिकारी यांनी प्रत्यक्ष शिवीरात सादर इतालेत्या अर्जांची छाननी करून सर्व प्रकरणे ३ दिवसात संबंधित तहसिल कायांलयात सादर करावी.

(ब) तहसिल कायांलयाकडून छाननी करून प्रकरणे प्राथमिक आदेशाकरीता उपविभागीय अधिकारी यांच्याकडे ३ दिवसात सादर करावी. (तपासणी सूचीचा नमूना संलग्न)

(क) उपविभागीय अधिकारी यांनी घन जिमिनीस लागून नसलेल्या जिमिनीचायत प्राथमिक आदेश ३ दिवसात पारित करावेत. (प्राथमिक आदेशाचा नमूना संलग्न)

(ड) शेतकाऱ्याच्या ३ पट रक्कम संबंधित खातेदारांकडून शासन जमा करावी. सदर कायद्याही ७ दिवसात पूर्ण करण्यात यावी.

(४) उपरोक्त प्रमाणे शेतकाऱ्याच्या ३ पट रक्कम शासन जमा इताल्यानंतर उप विभागीय अधिकारी यांनी घटाराष्ट्र जमीन महसूल (विधिक्षित भूमीधारकांना भोगवटादार तर्ग -१ मध्ये अंतर्भूत करण्यासाठी घरवानांनी देण्यावाक्त) नियम १९६८ मधील नियम- ३ मधील विहीत नमूना आ मध्ये अंतिम आदेश पारित करावेत. ही कायद्याही ३ दिवसात पूर्ण करण्यात यावी.

(५) अंतिम आदेशप्रमाणे अधिकार अंभिलेखात आवश्यक सुधारणा करण्यात याव्यात. ही कायद्याही २० दिवसात पूर्ण करण्यात यावी.

०२. निलहाधिकारी तसेच विभागीय आयुक्त यांनी या कायद्यक्रमाच्या अंमलवजायणी करण्याकरीता समर्याद आराखडा तयार करून त्याचायत वेळांवेळी आढावा घेऊन आवश्यक सूचना संबंधितांना घ्यायात. या कायद्यक्रमासाठी कायांलयोन खाचांकरीता भंजूर अनुदानातून आवश्यकते नुसार खाच करण्यात यावा.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

(सुनिल कोठेकर)
कायांसम अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत:-

विभागीय आयुक्त, अमरावती व नागपूर

जमावंदी आयुक्त व संचालक, भूमि अभिलेख, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

निलहाधिकारी / अपर निलहाधिकारी अमरावती व नागपूर विभाग

ज समूहातोल सर्व कायांसन अधिकारी/अवर सचिव महसूल व घन विभाग भंडालय मुंबई-३२

निषडनस्ती ज-१ कायांसन महसूल व घन विभाग भंडालय मुंबई-३२

तलाठी अहवाल

प्रति,

मा.तहसिलदार साहेब,

विषय : मौजा ..... सर्वे क्रमांक ..... आजारी ..... हे.आर.
 जागा भोगवटादार वार्ग-२ मधून वार्ग-१ मध्ये करण्याची प्रकारणे प्रश्नाधीन जमिनीचे
 मालको हक्काचा तपशील सादर.

संदर्भ : आपले कायालयीन पत्र क्रमांक

महोदय,

उपरोक्त संदर्भिय विषयानुसार मौजा ..... सर्वे नं. ....
 आजारी ..... हे.आर. जमिनीचे मालकी हक्काचा तपशील विहित प्रपत्रात खालील प्रमाणे
 सादर करण्यात येत आहे.

(सन १९५४ - ५५)

अ.क्र.	नांद क्र.	दिनांक	सर्वे नं.	क्षेत्र हे.आर.	हस्तांतरणाचा प्रकार	हक्क कोणी सोडला	हक्क कोणास प्राप्त झाला

अर्जदाराचा जबाब

श्री/श्रीमती .....
 वय ..... वर्ष, धंदा .....
 राहणार .....

जबाब :

मी शपथेवर खरे सांगतो की,
 माझी शेती मोजा ..... प.ह.न. ..... तालुका ..... येथील
 सर्कळे नं. ..... आरजी ..... हे आहे. माझे व माझे कुटूंबातील व्यक्तीचे नावे
 आहे. ही शेती वाहीती/ पडीत आहे. तसेच ही जमीन माझी बडीलोपाजीत / खरेदी हक्कांची आहे.
 मला ही जमीन सिलिंग / कुळामध्ये / भुदानामध्ये शासनाकडून मिळालेली नाही. माझे जमिनीवर
 कोणत्याही प्रकारचा बोजा किंवा बसुली शिल्लक नाही. माझी जमीन खोवटादार वर्ग-२ मध्ये
 असून ती मला ..... कामाकरिता खोवटादार वर्ग-१ मध्ये परावर्तीत करून
 देण्यात याची, करिता अजे सादर केला आहे. ^१
 हाच माझा जबाब आहे.

उपविधाणीय अधिकारी,.....

तलाठी तपासणी सूची (चेक लिस्ट)

मा.उपविभागीय अधिकारी,

विषय : मोजा ..... त.सा.क्र. ..... येथील शेत सर्वे
ने ..... आराजी ..... हे.आर. हो शेत नमीन भोगवटादर वर्ग-२ मधून
भोगवटादर वर्ग-१ मध्ये परवतीत करण्याबाबत / शेती खरेदी करण्याची
परवानगी मिळण्याबाबत मौका चौकशी अहवाल सादर करण्याबाबत,

संदर्भ : आपले कायांलयीन रा.मा.क्र. ....
दिनांक ..... अन्यदे तलाठी साझा क्रमांक .....
तालुका ..... कदून वरील विषयाबाबत मौका चौकशी अहवाल सादर
करण्यात येत आहे.

कोस्ताकर श्री / श्रीपती ..... याचे शेत मोजा .....
तालुका ..... प.ह.न. ..... सर्वे ने ..... आराजी .....
हे.आर. असून त्या अनुवंगाने खालील मुद्दांवर माहिती.

१. अर्जदाराने मागणी केलेली जमीन आवादी किंवा इतर कामाकरिता उपयुक्त आहे काय?
२. मागणी केलेल्या जमिनीबाबत भूसंपादनाची कायद्याही सुरु आहे किंवा प्रस्तावित आहे काय?
३. अर्जदाराकडे आलेली जमीन शासनाने सिलिंग मध्ये किंवा कुळामध्ये कोतवाल दुंगे व इतर सरकारी योजनेहारे देण्यात आली काय?
४. अर्जात नमूद केलेल्या जमिनीवर सरकारी बोजा, यस्ली कर्ज शिल्लक आहे काय?
५. अर्जित जपिनीवर कुळ आहे काय?
६. अर्जित शेती आदिवासी तुकडे बंदी कायद्याअंतर्गत प्रभावीत होते काय?
७. अर्जित शेतीतुन पाय वाट कच्ची सडक आहे काय? असल्यास निस्तार पन्नका प्रमाणे अधिकार आहे काय?
८. इतर आवश्यक साधारण चौकशी
९. जाहीरनामा मौक्यावर प्रसिद्ध करण्यात आला किंवा नाही असल्यास ते लिहावे
१०. अर्जदाराचे जपिनीचा तपशील सर्वे ने ..... (नवीन) .....
आजारी ..... (जुना) ..... आजारी .....
११. धारक मुळ मालक आहे काय? किंवा त्यांनी जमीन खरेदी विक्री केली आहे काय?
१२. जमिनीला सरकारी जमीन लागून आहे काय?

पटवारी
तलाठी साझा क्रमांक
तहसिलदार

तपासणी सूची (चेक लिस्ट)

अर्जदाराचे नांव ..... मोजा ..... सर्वे ने ..... आराजी
 ..... हे.आर

१	अर्जावर स्वाक्षरी	
२	प्रोसेस फॉर्मवर स्वाक्षरी	
३	७/१२, ८ अ. नकाशा जोडलेला आहे / नाही	
४	अधिकार अभिलेख पंजी	
५	बयान वरोवर आहे.	
६	५४-५५ अहवाल	
७	तलाठी अहवाल	
८	तहसिलदार अहवाल	
९	संपत्ती पत्र	
१०	कुळ, शासकीय जमिन, सिलिंग अंतर्गत आहे / नाही	
११	शेत	

उपचिन्हांच्या लिंगांकांती

याच्या न्यायालयात.

प्रकरण क्रमांक

मोजा ..... तलाठी साझा क्र.....

तालुका ..... जिल्हा .....

प्राथमिक आदेश

अर्जदार श्री / श्रीमती ..... राहणार ..... यांनी धारण केलेली शेतजमीन मोजा ..... सर्वे क्रमांक ..... क्षेत्र ..... हे.आर. तलाठी साझा क्र. ..... तालुका ..... जिल्हा ..... महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियम, १९६६ च्या कलम २९ मधील तरतूदीनुसार भोगवटादार वर्ग-१ या धारणाधिकारामध्ये परावर्तीत करण्याकरीता अर्ज सादर केला आहे.

1. अर्जदार यांनी विषयाकीता जागेचा ७/१२ उतारा, नकाशा तसेच सन १९५४ पासूनधा अभिलेख सादर केला आहे.
2. महाराष्ट्र जमीन महसूल (विकसित भूमीधारकांचा भोगवटादार वर्ग-१ मध्ये अंतर्भूव करण्यासाठी) परवानगी देण्याबाबत नियम, १९६८ मधील नमूना-अ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे उद्घोषणा प्रसिद्ध करण्यात आली असून त्याबाबत कोणतेही आकोप / हरकती विहित मुदतीत प्राप्त झालेले नाहीत.
3. अर्जदार यांच्या अर्जांच्या तपासणी करण्यात आली असून संबंधित तलाठी याचा अहवाल प्रकरणात दाखल करण्यात आला आहे. अर्जदार यांनी प्रकरणी सादर केलेल्या कागदपत्रांची तसेच तलाठी व तहसिलदार यांच्या अहवालाची तपासणी मां केलेली आहे. तलाठी यांनी असा अहवाल सादर केला आहे वरी, विषयाकीत जमीन अर्जदार यांना कुळ कायदा, कमाल जमीन धारणा अधिनियम, भूदान यश्च अधिनियम इत्यादी कायद्यात्तर्गत काटप झालेली नाही.

यरील सर्व बाबी विचारात घेता, मी अशा निकर्षांप्रत आलो आहे की, अर्जदार यांनी धारण केलेली विषयाकीत जमीन महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियम, १९६६ च्या कलम २९(२) (क) तसेच महाराष्ट्र जमीन महसूल (विवक्षित करण्यासाठी) परवानगी देण्याबाबत नियम, १९६८ च्या नियम ५ मधील तरतूदीनुसार भोगवटादार वर्ग-१ या धारणाधिकारात परावर्तीत होण्यास पाश्च आहे. त्यामुळे विषयाकीत जमीन भोगवटादार वर्ग-१ या धारणाधिकारात परावर्तीत करण्यास मी खालील अटीच्या अधिनंतरे भान्यता देत आहे:-

1. जमिनीसंबंधात देय असलेल्या आकारणीच्या तीन पटी इतकी रक्कम, जमीन महसूलाची यक्काकी कोणतीही असल्यास, कोषागारात जमा करील व तो जमा करण्यात आल्याच्या पुष्ट्यर्थ कोषागार चलन सादर करील.
2. विषयाकीत जमीन शासकीय वन जमिनीस लागून असल्यास, तिचे सिमांकन करण्यासाठी आवश्यक ती तपाय योजना करील.

यरील अटीचे पालन न केल्यास अर्जदार यांचा अर्ज नामंजूर करण्यात येईल.
माझ्या सही शिक्ष्यानिशी दिली.